

Wojciech Olsztyn

Obszary życia społecznego w szczególności pozostające w zainteresowaniu zorganizowanych grup przestępczych

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 16, 342-352

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OBSZARY ŻYCIA SPOŁECZNEGO W SZCZEGÓLNOŚCI POZOSTAJĄCE W ZAINTERESOWANIU ZORGANIZOWANYCH GRUP PRZESTĘPCZYCH

Wojciech OLSZTYN

Przyszło nam żyć w czasach o niezwykle dynamicznych i gwałtownych czasach niosących za sobą wiele zagrożeń. Burzliwy charakter okresu, w którym żyjemy spowodowany niezwykłym jak dotąd rozwojem technicznym cywilizacji, ciągle postępującym zjawiskiem globalizacji oraz zmianą norm i standardów etycznych. Powyższe czynniki niosą za sobą podatny grunt dla rozwoju zjawiska przestępczości zorganizowanej oraz innych form przestępczości zawierających znamię „zorganizowania”.

Zorganizowana grupa przestępcza w sensie faktycznym jest to zintegrowana, stała trwająca w czasie struktura, której istnienie i działalność są odrębne od istnienia i poszczególnych zachowań jej członków¹. W ujęciu tym przyjmuje się, że jest to „grupa”, która nie została utworzona w sposób przypadkowy, bezpośrednio w celu popełnienia przestępstwa, i która nie musi mieć formalnie określonych ról dla swoich członków, ciągłości członkostwa lub rozwiniętej struktury, składającej się z trzech lub więcej osób, istniejąca przez pewien czas oraz działająca w porozumieniu, w celu popełnienia jednego lub więcej przestępstw zagrożonych karą, której górna granica wynosi co najmniej 4 lata lub surowszą, dla uzyskania w sposób bezpośredni lub pośredni korzyści finansowej lub innej korzyści majątkowej². Jednocześnie wyodrębnionych zostało 11 następujących cech charakterystycznych dla tego rodzaju przestępczości, tj.:

1. działalność z chęci zysku lub żądzy władzy
2. działalność długoterminowa,
3. podział zadań i kompetencji między członkami grupy,
4. specjalna hierarchia,
5. multiprzestępczość, jako sposób zdobywania pieniędzy,
6. hermetyczność, dyscyplina i wewnętrzna kontrola członków grupy przestępczej,
7. popełnianie przestępstw o dużym ciężarze gatunkowym,
8. stosowanie przemocy lub innych środków zastraszania,
9. działalność w skali międzynarodowej,
10. pranie brudnych pieniędzy,
11. wywieranie wpływu na politykę, administrację i organy ścigania.

Założono przy tym, że dla sklasyfikowania działalności określonej grupy przestępczej jako przestępczości zorganizowanej, powinna ona charakteryzować się co najmniej pięcioma z wymienionych wyżej cech. Jednocześnie przesądza to o przejęciu sprawy dotyczącej

1 K. von Lampe, Making the Second Step..., Crime, Law&Social Change 2004, nr 42, s.230

2 Zob. M. Plachta, W. Zalewski, Kontrowersje wokół pojęcia przestępczości zorganizowanej na gruncie Konwencji ONZ z 2000r., „ Polityka Społeczna” 2003, Nr 5, s. 16-17

działalności tego rodzaju grupy do zakresu kompetencyjnego odpowiedniego wydziału Policji ds. przestępczości zorganizowanej.³ Jak wynika ze wskazanych powyżej wyznaczników definicji przestępczości zorganizowanej jest to zjawisko o szerokim spectrum zainteresowania ukierunkowanym przede wszystkim na uzyskanie jak największej ilości wymiernych zysków w jak najkrótszym czasie przy minimalizacji włożonych środków służących do jego otrzymania. Z poczynionej obserwacji wynika, że wszystkie grupy podejmują w ramach swoich możliwości przedsięwzięcia przynoszące zysk, niezależnie od tego, czego dotyczą. Obszary zainteresowania poszczególnych grup zmieniają się i ciągle ewaluują, zależnie od możliwości uzyskania zysków w danych sektorach.

Poprzez pojęcie obszarów życia społecznego będących w zainteresowaniu zorganizowanych grup przestępczych należy rozumieć te jego obszary, w których grupy te w jakikolwiek sposób przejawiają swoją aktywność i są nimi zainteresowane, a zarazem realizują swoją działalność przestępczą.

Wśród obszarów życia społecznego pozostających w zainteresowaniu zorganizowanych grup przestępczych można wyróżnić obszary, w których zorganizowane grupy przestępcze generują zyski oraz obszary wpływu (satelitarne). W obydwu grupy przestępcze realizują swoje działania zarówno o charakterze legalnym, jak i nielegalnym. Obszary generujące zysk są to te obszary życia społecznego, w których grupy przestępcze realizują swoje działania przestępcze bezpośrednio zmierzające do osiągnięcia korzyści.

Obszary wpływu są to takie obszary życia społecznego, w których grupy przestępcze podejmują działania nie dla bezpośredniego osiągnięcia zysku, ale w celu ułatwienia lub ukrycia działań przestępczych podejmowanych w obszarach generujących te zyski (np. działania korupcyjne w sferze administracji samorządowej podejmowane w celu realizacji działań przestępczych w sferze gospodarki prywatnej)⁴.

Do obszarów generujących zysk z pewnością możemy wymienić fałszerstwo pieniędzy, produkcję i nielegalny obrót środkami odurzającymi, przemyt i handel ludźmi, kradzieże pojazdów, działalność ukierunkowaną na wymuszanie haraczy, obrót produktami bez polskich znaków akcyzy oraz wszelkie przestępstwa gospodarcze, przestępczość przeciwko dobrom kultury.

Do obszarów wpływu można zaliczyć przede wszystkim korupcję. Najbardziej zagrożonymi korupcją pozostają bez zmian pracownicy administracji rządowej samorządowej, urzędników wymiaru sprawiedliwości. Nadto do obszaru tego można dodać działania związane z legalizacją i wykorzystaniem zysków uzyskanych w drodze działań przestępczych. Jednym z obszarów o szczególnie istotnym wydzwieku społecznym jest wymuszanie stałych okupów od osób legalnie prowadzących działalność gospodarczą. Problem ten narodził się na początku lat 90., w momencie rodzenia się prywatnej przedsiębiorczości. Zjawisko dotkało przede wszystkim lokale usługowo-gastronomiczne, obiekty turystyczne i rozrywkowe. Obiektem zainteresowania były również firmy prowadzące legalny obrót

3 Zob. E.W. Pływaczewski, Wokół strategii przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej w Polsce, „BCE-UW” 1999, Nr 3-4, s. 59

4 O. Krajniak, Zorganizowane grupy przestępcze, Studium kryminalistyczne, Warszawa 2011, s.180

produktami wysoko akcyzowymi poprzez wprowadzanie do obiegu nielegalnych wyrobów. Odmowa wypłaty stałych należności lub wywiązywania z zobowiązań przestępczych natrafia na brutalność ze strony przestępców jak również uprzykrzenie codziennego życia.

Instytucje i organy zajmujące się ściganiem tego typu przestępstw napotykają na trudności w wykonywaniu obowiązków, gdyż osoby pokrzywdzone nie są zainteresowane ściganiem, co jest wykorzystywane w sposób bezwzględny przez sprawców. W zaistniałym stanie często dochodziło do przejmowania dobrze prosperujących i ugruntowanych na rynku działalności gospodarczych przynoszących korzyści natury finansowej. W pierwszym okresie tuż po przemianach ustrojowych wymuszeniami okupów zajmowały się w dużej mierze grupy rosyjskojęzyczne oraz bałkańskie, co uległo zmianie w wyniku ich rozbitcia oraz uszczelnienia wschodnich granic po wejściu Polski do Strefy Schengen.

Ciągłym i niezmiennym obszarem zainteresowania grup przestępczych są kradzieże pojazdów. Proceder ten pomimo statystycznego spadku jest nadal bardzo uciążliwy społecznie i wiąże się z poważnym uszczupleniem u obywatela. Polskę należy postrzegać jako kraj objęty w sposób szczególnie przestępczością tego rodzaju. Nasz kraj należy postrzegać jako kraj tranzytowy samochodów pochodzących z krajów Europy na terytorium państw Europy Wschodniej. Pojazdy skradzione za granicą z reguły trafiają do krajów byłego ZSRR. Sytuacja ta uległa częściowej zmianie po rozbitciu największych polskich grup przestępczych i zastopowaniu tych szlaków. W ostatnich latach dostrzegalny jest spadek przestępczości samochodowej w kraju jednakże jest to nadal dotkliwie społecznie zjawisko. Z uwagi na „hermetyczność” grup zajmujących się kradzieżami walka z ich działalnością jest wyjątkowo trudna. Przyczynia się do tego, również sposób i upływnianie pozyskanych pojazdów. Są one wykorzystywane w dwojaki sposób. Po rozbiórce jako części samochodowe lub kompletne są przemycane na teren państw Europy Wschodniej. Praktykowane są również wymuszanie okupu w zamian za odzyskanie utraconego mienia przez pokrzywdzonego po uprzednim wypłaceniu sprawcom określonej kwoty pieniędzy. Pokrzywdzeni często nie informują organów ścigania o przedmiotowym zjawisku, z uwagi na zastraszanie przez członków grup przestępczych. Niejednokrotnie zdarza się, że pokrzywdzeni są werbowani do drobnej działalności przestępczej, np. przemytu, twierdząc, że ustalona należność nie została niespodziewanie wzrosła. W wyniku czego pokrzywdzeni ponoszą straty większe niż w przypadku bezpowrotnej utraty skradzionego pojazdu.

Falszowanie pieniędzy na dużą skalę jest domeną zorganizowanych grup przestępczych, gdyż obejmuje nie tylko czynności techniczne związane z ich produkcją, lecz także wiele działań przygotowawczych oraz bezpieczne ich rozprowadzanie. Przygotowanie obejmuje wyprodukowanie lub dostarczenie oryginalnych matryc oraz urządzeń poligraficznych najwyższej klasy. Urządzenia te są przez producentów w szczególności sposób oznakowane, a ich rozprowadzanie i dalsze wykorzystanie jest z reguły monitorowane⁵. Wyprodukowanie pieniędzy dobrej jakości wymaga zdobycia specjalistycznych urządzeń oraz materiału poligraficznego. Spełnienie tych wypadkowych wymaga zorganizowania

5 W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008, s. 46

przynajmniej kilku osób. W skład grup zajmujących się fałszerstwem wchodzi zarówno osoby zajmujące się tzw. „zaopatrzeniem” jak i tych posiadających umiejętności i specjalistyczną wiedzę. W Polsce dokonuje się zarówno fałszerstwa waluty rodzimej jak i obcej. Do najczęściej fałszowanych obcych walut należą banknoty Strefy Euro, dolary. W czasie produkcji oraz kolportażu pieniędzy sprawcy nieustannie dokonują zmiany stosowanych środków i metod, dlatego też przestępstwa fałszerstwa należą do tych o najniższej wykrywalności. Fałszerstwo pieniędzy pozostaje w zainteresowaniu grup przestępczych, z uwagi na bardzo dużą opłacalność w porównaniu do włożonych środków i włożonego wysiłku.

W chwili obecnej na polskim rynku jest bardzo duży popyt na substancje psychotropowe. Do najbardziej popytnych narkotyków należy marihuana, haszysz, amfetamina, ecstasy, heroina i kokaina, przy czym należy uwzględnić ich kolejność. Największym zainteresowaniem cieszą się cannabis oraz amfetamina, spowodowane jest to przede wszystkim najniższym kosztem zakupu za „porcję”.

Od lat miejsca rozprowadzania narkotyków stanowią tereny powszechnie uczęszczane, takie jak: dyskoteki i ich okolice, puby, kawiarnie, szkoły, kluby bilardowe, agencje towarzyskie, wybrane ulice i regiony miast, znane zarówno nabywcom, jak i dealerom⁶.

Jak wynika ze statystyk należy prognozować, że w najbliższych latach należy spodziewać się wzrostu zagrożeń ze strony grup zajmujących się produkcją i obrotem narkotykami, wiąże się to przede wszystkim z dużą opłacalnością procederu, gdyż w 2005 roku wartość sprzedaży narkotyków sięgnęła 320 mld USD.

Dochody stad czerpane są coraz częściej podstawą finansowania grup przestępczych, co pozwala im na rozwinięcie innych form działalności. Szeroki obrót narkotykami, „dilerka”, wymaga wciągnięcia do działalności przestępczej dużej grupy, najczęściej młodych osób. Jest to często ich pierwszy kontakt z grupą przestępczą spowodowany najczęściej chęcią zdobycia środków na narkotyki dla własnych potrzeb. Przeciwdziałanie temu niebezpiecznemu zjawisku jest także odcięciem grup przestępczych od możliwości pozyskania nowych członków. Wymaga współpracy nie tylko ze strony służb policyjnych, lecz także wszystkich instytucji odpowiedzialnych za wychowanie młodzieży.⁷

Po wejściu Polski w struktury Unii Europejskiej, nastąpiło otwarcie granic co w sposób bezpośredni wpłynęło na wzrost zagrożenia zorganizowaną przestępczością narkotykową. Doprowadziło do tego w głównej mierze brak granic na zachodzie i południu kraju. Z chwilą zniesienia kontroli na granicy przestępczość ta nabrał rozpędu. Obecnie przestępczość narkotykowa stanowi podstawę finansowania zorganizowanych grup przestępczych. Ciągła ewolucja, mobilność, dynamika, szybkie zmiany oraz odradzanie się zlikwidowanych grup oraz wąski zakres zadań poszczególnych członków doprowadziła do wprowadzenia na rynek tzw. „dopalaczy”. Środki te są syntetycznym wytworem bądź naturalną substancją z taką domieszką substancji. Działanie dopalaczy jest zbliżone do działania popularnie znanych narkotyków. Pomimo, że dostęp do „dopalaczy” został

6 Analiza stanu zagrożenia, s. 4.

7 W. Mądrzejowski, wyd. cyt., s. 77-78

ograniczony i jest on monitorowany to już samo posiadanie nie jest zabronione przez ustawę o przeciwdziałaniu narkomanii. Pomimo regularnego uzupełniania listy środków znajdujących się tekście ustawy, zorganizowane grupy przestępcze w sposób ciągły pracują nad nowym składem chemicznym substancji. Powstały stan rzeczy powoduje, że pomimo posiadania substancji działających jak narkotyki jej posiadanie nie jest zabronione i w przypadku ujawnienia takich środków nie kończy się przedstawieniem zarzutów oraz dalszego prowadzenia postępowań karnych. Sytuacja taka doprowadziła, do uzyskiwania potężnych środków finansowych przez zorganizowane grupy przestępcze. Pojawienie się na rynku „dopalaczy” i brak odpowiednich regulacji prawnych, jego zbyt wąski zakres może być doskonałym przykładem jak dynamicznym i ciągle zmieniającym się tworem są zorganizowane grupy przestępcze.

Po transformacji ustrojowej na polskiej scenie pojawił się nowe zjawisko przestępcze ukierunkowane na zorganizowany przemyt i handel ludźmi. Z powodu zamkniętych granic do końca lat 80. problem ten nie był notowany, do jego dynamicznego rozwoju przyczyniło się otwarcie granic. Nasz kraj po przemianach stał się atrakcyjnym miejscem z uwagi na zbliżenie do standardów europejskich i możliwość lepszego życia. Cudzoziemcy przybywający do kraju znajdowali się na terytorium legalnie oraz nielegalnie. Osoby po przekroczeniu granicy znajdują się w nowym środowisku, napotykają na barierę językową, kulturową jak również pojawia się brak stabilności w ich życiu. Nie umknęło to zorganizowanym grupom przestępczym, które natychmiast zainteresowały się tą grupą ludzi i uczyniła sobie z nich źródło utrzymania. Już na początku lat 90. służby graniczne zauważyły, iż doszło do zorganizowania kanałów przerzutowych ludzi.

Przestępstwo nielegalnego przekroczenia granicy nabrało cech zorganizowanej działalności, nazwanej przerzutem ludzi.⁸ Jak pokazują obserwacje w skład grup zajmujących się przemytem ludzi wchodzi osoby zajmujące się werbowaniem migrantów oraz ich przygotowaniem do przerzutu, osoby dokonujące nielegalnego przerzutu a następnie osoby, dokonujące ukrycia na terenie kraju.

Jak wynika z informacji Straży Granicznej, struktury przestępcze zajmujące się organizacją przerzutów cechuje profesjonalizm. Są one doskonale przygotowane do uprawiania procederu. Dysponują nowoczesnymi środkami transportu, łączności, sprzętem noktowizyjnym, bronią palną. Posiadają wiedzę z zakresu systemu ochrony granicy państwowej i dobre rozpoznanie miejsc dogodnych do ich przekraczania⁹. Stale podnoszą stopień profesjonalizacji swoich działań poprzez wieloetapowość „obsługi” nielegalnych migrantów, przyjmowanie kilku wariantów szlaków przemytu, poprawę jakości fałszowanych dokumentów¹⁰. Odnotowane przypadki wskazują w sposób jednoznaczny, że miejscem, gdzie dochodzi najczęściej do przerzutu jest wschodnia oraz południowa granica Polski.

Od samego początku jednym z wyźwików przerzutu jest handel ludźmi i szereg czynów zabronionych z tym związanych. Nierzadkim przypadkiem jest, że osoby przerzu-

8 Red. E.W. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s.89.

9 *Ocena stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce*, MSWiA, Warszawa 1998, s.18.

10 B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2009, s. 230

cone padają ofiarą handlarzy. Wiąże się to bezpośrednio z sytuacją w jakiej się znaleźli i idącą za tym bezradnością i możliwością działania co jest momentalnie wykorzystywane. Z uwagi na brak odnotowania przerzutu oraz brak zawiadomienia osoby pokrzywdzonej oraz niechęć do zeznawania, których powodem jest często wstyd, strach, obawa, iż czynione groźby zostaną spełnione stosunku do osób najbliższych ściganie tego typu przestępstw jest bardzo trudny i do jego ujawnienia dochodzi w wyniku żmudnej pracy operacyjnej oraz w wyniku kontroli strefy przygranicznej. Najczęstszym powodem handlu ludźmi jest wykorzystywanie kobiet w procederze płatnej prostytucji. W szczególnym zainteresowaniu znajdują się obywatelki Rumunii, Bułgarii, Białorusi, Ukrainy, Mołdawii, które zajmują się przymusową prostytucją na terenie Polski, natomiast do drugiej grupy możemy zaliczyć kobiety werbowane pod pozorem legalnej pracy na zachodzie, a w dalszym ciągu po przybyciu do państw Europy Zachodniej wykorzystywane w seks-biznesie. Innym celem handlu ludźmi jest wykorzystywanie uprowadzonych osób do pracy przymusowej. Obecnie w dobie otwartych granic problem ten stanowi dla obywateli Polski poważne zagrożenie. Gdyż z uwagi na możliwość przemieszczania się obywateli po terytoriach członkowskich Unii Europejskiej, są oni zachęceni przez członków zorganizowanych grup przestępczych w podjęciu wysokopłatnej pracy zarobkowej. Osobom takim proponowana jest pomoc w zorganizowaniu wyjazdu oraz dalszym pobycie po przybyciu na miejsce. Po przybyciu na miejsce odbierane są im dokumenty a one same wykorzystywane do pracy fizycznej w urągających warunkach. Uniemożliwia im się nawiązać kontakt z placówkami konsularnymi, jak również wykorzystywany jest brak znajomości języka kraju, w którym się znaleźli jak również brak środków finansowych do odjęcia działań zmierzających do powrotu do Polski.

Inny cel handlu stanowi sprzedaż dzieci do nielegalnej adopcji, a także zmuszanie ludzi do żebractwa, do którego na terenie Polski wykorzystywane są najczęściej kobiety z małymi dziećmi pochodzące z Rumunii, Mołdawii, Ukrainy, Białorusi¹¹.

Handel ludźmi jest powiązany z innymi przestępstwami, takim jak: bezprawne pozbawienie wolności, zmuszanie do prostytucji, zmuszanie do określonego zachowania, fałszowanie dokumentów, korupcja funkcjonariuszy organów państwowych¹².

Z uwagi na uwarunkowania historyczne zbiory dóbr kultury uległy znacznemu uszczerpleniu, jednakże z uwagi na słabą ochronę często padają łupem zorganizowanych grup przestępczych. Do dóbr kultury, które są kradzione dzieła sztuk plastycznych, kolekcje będące zbiorami przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty militaria sztandary, pieczęcie, medale order, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wyroby sztuki ludowej i rękodzieła.

Szczególnie wartościowe dobra są zazwyczaj kradzione na zamówienie i znajdują się w zbiorach kolekcjonerów zagranicznych. Dużym zainteresowaniem cieszą się dobra kultury sakralnej, które znajdują, gdzie wykorzystywany jest brak odpowiednich zabezpie-

11 Handel ludźmi w Polsce, Materiały do raportu 2009, MSWiA, Informacja o stanie zagrożenia handlu ludźmi i prostytucją w Polsce, Warszawa 2009, s.20

12 Red. E.W. Plywaczewski, wyd. cyt., s.96

czeń. Do kradzieży dochodzi również z mieszkań prywatnych kolekcjonerów z uwagi na brak włączania w proceder osób trzecich zajmujących się ochroną a zarazem łatwością dostępu do nich. Proceder przestępczości przeciwko dobrom kultury nie jest zbyt popularny wśród tych grup z uwagi na konieczność posiadania specjalistycznej wiedzy oraz wąskie grono odbiorców, dlatego nie jest to częste źródło utrzymania i finansowania tychże grup.

Tak jak i pozostałych przypadkach główny rozwój zorganizowanych grup przestępczych przypada na czas transformacji ustrojowej w Polsce. W czasach komunizmu z uwagi na monopol państwa na wszelki obrót gospodarczy oraz jego pilną kontrolę zorganizowana przestępczość gospodarcza praktycznie nie istniała, a jeżeli została wykryta to były bardzo surowo ścigane i publicznie nagłaśniane co skutecznie hamowało powstawanie takich grup. Wraz ze zmianami systemowo ustrojowymi, powstawaniem prywatnego sektora gospodarczego, w następstwie państwowego. Luki w prawie, otwarcie rynku, oraz zmniejszenie nadzoru ze strony państwa przyczyniło się do rychłego zainteresowania przez zorganizowane grupy przestępcze. Przestępczość gospodarcza często przybiera bardzo zorganizowane formy utrudniające ich wychwycenie przez organy ścigania oraz trudność w udowodnieniu przestępstwa przed wymiarem sprawiedliwości.

Od początku lat 90. sektor bankowy nie był przygotowany do funkcjonowania w nowych realiach, co skutkowało dokonywaniem przestępstw na ich szkodę. Do najczęściej dokonywanych oszustw dochodziło poprzez udzielanie kredytów nieistniejącym podmiotom gospodarczym, przedstawianie podrobionych dokumentów uprawniających do uzyskania kredytu, oraz nie przestrzeganie procedur przez pracowników tych instytucji. Rozwojowi tej przestępczości sprzyjały też „luki w przepisach bankowych, brak sprawnego obiegu informacji, a także brak możliwości śledzenia podejrzanych operacji i wglądu do dokumentów przez wyspecjalizowane służby”¹³. Pomimo ograniczenia tego rodzaju przestępczości nadal jest szeroko rozwinięta i przyjmuje często formy zorganizowane.

W ostatnich latach w związku z rozwojem i zintensyfikowaniem wykorzystania elektronicznych środków płatniczych. Jako przykładowe należy wskazać: kradzież kart płatniczych, ich fałszerstwo, wyłudzenia karty na podstawie wniosku z fałszywymi danymi, posługiwanie się kartami niedoręczonymi, kopiowanie kart na rachunkach obciążeniowych, wykorzystanie karty zgłoszonej jako utraconej, wyłudzenie towarów i usług przez legalnego posiadacza¹⁴. Przestępczość w sektorze bankowym, finansowym i kapitałowym ma zazwyczaj charakter zorganizowania. Występuje w niej podział ról jak również stworzenie sobie z tego rodzaju przestępczości stałego źródła utrzymania oraz chęci uzyskania środków finansowych potrzebnych do dalszego rozwoju w innych dziedzinach.

Nielegalny obrót towarami wysokoakcyjowymi istnieje praktycznie od chwili wprowadzenia tego rodzaju podatku. Do najczęstszych przestępstw w obrocie towarami wysokoakcyjowymi dochodzi w przypadku alkoholu, wyrobów tytoniowych oraz paliwami.

13 M. Zajda, *Tendencje w przestępczości*, s.10

14 K. Jakubski, *Przestępstwa z udziałem bankowych kart płatniczych*, [w:] H. Kolečki (red.), *Techniczno-kryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych*, Poznań 2003, s. 110-112

Nałożenie przez państwo akcyzy na powyższe produkty w sposób wymierny podnosi ich cenę co wykorzystują zorganizowane grupy przestępcze. Powstały stan rzeczy został wykorzystany przez te grupy, które postanowiły przemycić na teren Polski o wiele tańsze produkty nie obłożone akcyzą. Sprowadzone produkty z uwagi na różnicę cenową z ogólnie dostępnym towarem stają się atrakcyjny. Ograniczenie procedury nastąpiło wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej. Uszczelnienie granic i wzmocnienie procedur antykorupcyjnych przyczyniło się do utrudnień przy nielegalnym przewożeniu produktów wysokoakcyzowych przez wschodnią granicę. W związku z nową sytuacją grupy stwierdziły, że bardziej opłacalnym będzie utworzenie miejsc na terenie kraju, gdzie „uzdatniany” jest alkohol pozyskany z różnych substancji chemicznych jak również tworzenie fabryk papierosów. Proceder oraz jego skala jest trudna do oszacowania.

Zainteresowanie zorganizowanych przestępców nielegalnym obrotem paliwami napędowymi i opałowymi wynika z występowania w Polsce zróżnicowanych stawek podatku akcyzowego na oleje różnego rodzaju, a także ze zwolnień dotyczących niektórych jego produktów pochodnych¹⁵. W końcu lat 60. XX wieku powstała rozległa sieć, która w niedługim okresie czasu otrzymała nazwę Internet, wszystkim doskonale znany i w dużej mierze użytkowany. Wirtualna rzeczywistość nie pozostała bez zainteresowania zorganizowanych grup przestępczych. Przesłanki komputerowe często leżą w zainteresowaniu zorganizowanych grup przestępczych, które wykorzystują Internet i systemy komputerowe jako nowy środek do prowadzenia nielegalnej działalności. Dynamiczne zmiany technologiczne poza wieloma zaletami niosą za sobą wiele zagrożeń. Zorganizowane grupy przestępcze zachęczone pozorną anonimowością w sieci, nieskutecznością działań organów ścigania oraz łatwością uzyskania korzyści finansowych, atakują organizacje rządowe i firmy na całym świecie. W ostatnim okresie nastąpił gwałtowny wzrost ilości zorganizowanych grup przestępczych zajmujących się działających w cyberprzestrzeni. W chwili obecnej następuje odejście od klasycznych obszarów pozostających w zainteresowaniu zorganizowanych grup przestępczych na rzecz działania w wirtualnej rzeczywistości. Wynika to przede wszystkim z braku odpowiedniego przygotowania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości do sprawnego reagowania, a co za tym idzie poniesienia przez sprawców kary. Kolejnym z czynników dla, którego sięgają przestępcy jest zdecydowanie mniejszy nakład środków niezbędnych do rozpoczęcia działalności przestępczej oraz ograniczona konkurencja, która w tradycyjnie pojmowanych obszarach działań przestępców jest znaczna. Rozwój systemów informatycznych doprowadził do ich obecności we wszystkich dziedzinach życia.

W najbliższej przyszłości prognozowany jest wzrost przestępczości popełnianej z wykorzystaniem Internetu.

Ogromna liczba danych, łatwość publikowania, brak kontroli, a także zasięg geograficzny i struktura sieci sprawiły, że Internet zaczął być wykorzystywany do popełniania przestępstw, jednocześnie stwarzając trudności dla wymiaru sprawiedliwości w ich ści-

15 B. Hołyst, wyd. cyt., s.12

ganiu¹⁶. Głównym założeniem zorganizowanych grup przestępczych jest atak serwerów banków oraz wyprowadzenie znacznych ilości pieniędzy.

Niewiele wiadomo o przypadkach ataku na systemy bankowe, gdyż banki ukrywają skrętnie takie wpadki w obawie przed utratą zaufania dotychczasowych klientów. Dane, jakimi dysponują organy ścigania, są niepełne, ciemna zaś liczba popełnionych i niewykrytych ataków na sieci wynosi około 90-95%¹⁷. Skuteczna odpowiedź na nowe lub rozwijające się zagrożenia związane z działaniem w cyberprzestrzeni wymaga zastosowania nowego podejścia. Stosowana od lat ochrona polegająca na wykrywaniu i neutralizowaniu cyberzagrożeń oraz doskonaleniu procesów ochrony w oparciu o wnioski wynikłe z analizy zdarzeń, przestała być skuteczna.

Jak wcześniej wspomniano do obszarów wpływu zorganizowanych grup przestępczych należą działania korupcyjne w sferze administracji samorządowej podejmowane w celu ułatwienia realizacji działań przestępczych w sferze gospodarki prywatnej. Szereg przeprowadzonych badań klasyfikuje Polskę jako jedno z najbardziej zagrożonych korupcją państw europejskich.

Do grup zawodowych w sposób szczególnie narażonych na oddziaływanie korupcyjne ze strony zorganizowanych grup przestępczych należą:

- osoby pełniące funkcje publiczne w jednostkach państwowych i samorządowych województwa
- osoby pełniące funkcje publiczne w służbie zdrowia oraz lekarzy orzeczników, egzaminatorów oraz inne osoby mające wpływ na zatrzymywanie i wydawanie praw jazdy oraz innych dokumentów związanych z pojazdami,
- osoby związane z organizowaniem i przeprowadzaniem czynności w zakresie zamówień publicznych pod kątem nieprawidłowości przy przetargach i robotach publicznych,
- funkcjonariuszy publicznych związanych z procesem decyzyjnym w zakresie obrotu towarowego z zagranicą (odprawy celne, badania specjalistyczne, atesty itp.),
- urzędników państwowych samorządowych związanych z obrotem nieruchomościami oraz przyznawaniem lokali mieszkalnych i użytkowych (przekształcenia w zakresie własności ziemi i jej przekwalifikowania),
- osoby pełniące funkcje publiczne w sektorze oświaty i szkolnictwa, również związane z decyzjami w zakresie zdawania egzaminów i rekrutacją na uczelnie publiczne,
- funkcjonariuszy publicznych związanych z dopuszczeniem do ruchu pojazdów, badaniami technicznymi oraz wydawaniem odpowiednich uprawnień do użytkowania,
- urzędników państwowych wykonujących czynności związane z kontrolą finansową i skarbową¹⁸

16 Tamże, s.572

17 M. Białkowski: Haking - przestępczość nowych czasów, „Przeгляд Policyjny” 2002, nr 12, s. 138-148

18 W. Mądrzejowski, wyd. cyt., s. 59

Z uwagi na międzynarodowy charakter przestępczości zorganizowanej do zawodów najbardziej zagrożonych należą celnicy. Wiąże się to z koniecznością przemykania nielegalnego towaru, m.in. alkoholu, papierosów, narkotyków, kradzionych samochodów itp.

Zorganizowane grupy przestępcze nie mogą sobie pozwolić na zbyt restrykcyjne kontrole graniczne. W następstwie „szczegółowych” kontroli na przejściach granicznych ponosiliby zbyt duże straty, dlatego też werbowani są celnicy a nawet całe zmiany celem zapewnienia jak największego prawdopodobieństwa, że ładunek bezpiecznie przekroczy granicę.

Drugą najbardziej zagrożoną korupcją grupą zawodową są funkcjonariusze policji. Wielu policjantów jest ustawicznie zagrożonych korupcją, głównie związaną z kontrolą drogową, obsługą zdarzeń drogowych i towarzyszącym jej wyłudzeniem odszkodowań od firm ubezpieczeniowych, a także informowaniem osób trudniących się holowaniem pojazdów o wypadkach drogowych w zamian za korzyści materialne. Wciąż poważnym problemem jest nieuprawnione przekazywanie danych z policyjnych i pozapolicyjnych systemów informacyjnych, fałszowanie dokumentacji procesowej, manipulowanie dowodami w interesie podejrzanych i inne przestępstwa dotyczące pracy dochodzeniowo-śledczej, a także korupcja związana z zamówieniami publicznymi¹⁹. Korupcja stanowi stały element życia społecznego, dlatego też głównym powodem ulegania propozycjom korupcyjnym i tym samym funkcjonowanie w łańcuchu zorganizowanej grupy przestępczej jest aspekt finansowy. Wydaje się, że jedynym skutecznym zjawiskiem skutecznym w zwalczaniu tej patologii, jest odpowiednie uposażenie funkcjonariuszy publicznej, a dopiero w dalszej kolejności prowadzenie działalności ukierunkowanej na budowę postawy etycznej oraz wprowadzanie procedur antykorupcyjnych.

Do innych obszarów zasługujących na wymianę w artykule zasługują przestępstwa związane z przekształceniami własnościowymi, zorganizowanej przestępczości podatkowej, zorganizowana przestępczość ubezpieczeniowa, przestępstwa celne i dewizowe.

Przestępczość gospodarczą cechuje wysoki stopień zorganizowania, korzystanie z profesjonalistów w zakresie rozliczania podatków, prawa, oraz nowości technicznych i technologicznych. Zebranie tych wypadkowych powoduje, że grupy przestępcze uzyskują maksymalnie duże zyski przy minimalnych nakładach i małym prawdopodobieństwie zdemaskowania.

Zorganizowane grupy przestępcze oscylują wokół tego samego katalogu przestępstw, tj. przeciwko mieniu, przestępstwa finansowe, gospodarcze, przemysł i handel ludźmi, obrót środkami psychotropowymi, kradzieże samochodów co nie oznacza, że pozostałe obszary nie są narażone na ich działalność.

Z przytoczonych wyżej przykładów wynika, że w obszarze zainteresowania oraz działalności zorganizowanej grupy przestępczej może znaleźć się zarówno jednostka, grupa

19 M. Działoszyński, J. Wójcik, Zapobieganie i zwalczanie przestępczości w Policji na przykładzie działalności Biura Spraw Wewnętrznych Komendy Głównej Policji, [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009, s. 306.

lub też skutki mogą dotyczyć większego ogółu społeczeństwa. Biorąc pod uwagę obszary życia społecznego, w którym występuje można podzielić na trzy grupy: społeczno-kulturowe, polityczno-administracyjne oraz ekonomiczne. Przestępczość zorganizowana wpływa na przestępczość pospolitą, której nadaje kierunek. Pewnym jest, że podejmowanie działalności przestępczej w sposób zorganizowany niesie za sobą zdecydowanie większy poziom zagrożenia niż w przypadku przestępczości pospolitej. Wydaje się, że najskuteczniejszym sposobem na walkę z przestępczością zorganizowaną jest kontakt społeczeństwa z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

mgr Wojciech OLSZTYN
Doktorant Akademii Humanistycznej w Pułtusku, Wydział Nauk Politycznych